

Placówka "ESTEZEZET"
L.dz. 38 /44
New York, dn. 13.I.44
Litwini w Argentynie.
Zr.Plac. "Salvador"

38

WYŚLANO KURJEREM 15.I.44

Szef Oddz. Wyw. Szt. N. W.
/przez Szefa Wydz. Wyw./

nyg.

W załączeniu przedstawiam raport o Litwinach w Argentynie,
opracowany na podstawie materiałów nadesłanych przez placówkę
"Salvador".

1 zał.

p.o. Kierownika Placówki

Hudson
Hudson

Kuched. 23/1.1943
[Signature]

2149/43

LITWINI W ARGENTYNIE.

ORGANIZACJE LITEWSKIE:

1. T-wa wzajemnej pomocy. Litewskie centrum im. Basanoviciusa założone ok. 15 lat temu, posiada 3 place i dom przy ul. Tabare 6950 w Buenos Aires. Posiada 60 członków i ok. 15.000 pesów majątku. W zasadzie jest apolityczne, jednakże nie przyjmuje ani faszystów, ani komunistów. Prezes T-wa - Stanisław Dziugis, sekretarz - Leon Bernotas, Skarbnik - J. Urbanavicius, obywatel polski.

ZJEDNOCZENI LITWINI W ARGENTYNIE: /Susivienijmas Lietuviu Argentine/. Założone ok. 28 lat temu. Siedziba centrali - Buenos Aires, Santa Fe 5215. Posiada 6 filii w okolicach podmiejskich. Ilość członków - 345. Majątek - 25.000 pesów. Prezes - W. J. Wenskunas, właściciel domu i zakładu mechanicznego. Nie jest popularny wśród członków ze względu na pewne sympatie dla komunizmu. Mieszkał przez dłuższy czas w USA. Sekretarz - Genowefa Pilypaite, studentka, przekonania demokratyczne, Skarbnik - Virbickis, bez wyraźnych przekonań politycznych.

Filja T-wa Nr. 3 w Barracas znajduje się pod wpływami komunistycznymi. Komunikaty T-wo ogłasza w "A.L. Balsas".

PROLETARJUSZ /Vargdienis/ w Berisso. Posiada dom własny przy ul. Montevideo. Istnieje od 32 lat. Liczba członków 196. Majątek 28.000 pesów. Zarząd składa się z młodych Litwinów urodzonych w Argentynie. Doniedawna przeważały w T-wie wpływy komunistyczne; obecnie większość posiadają socjaliści. Komunikaty ogłaszane są w "Balsas".

MENDOG/Mindaugas/ - t-wo wzajemnej pomocy założone 10 lat temu przez katolików litewskich w Berisso. Ilość członków - 180; majątek - 8.000 pesów. Prezes - Michał Tamoliunas; współpracuje ściśle z konsulatem i z księżmi litewskimi.

GWIAZDA PORANNA /Aušros Zvaigžde/. Siedziba - Rosario de Santa Fe. Istnieje 27 lat. Ilość członków - 67. Majątek - ok. 30.000 pesów. Prezes - Mirskis, socjalista; sekretarz - Stefan Savarauskas.

Mimo iż t-wo współpracuje z demokratycznym czasopiśmem "Balsas", znaczna część członków jest komunistami.

NEPTUN/Neptunas/ - t-wo wzajemnej pomocy i asekuracji. Siedziba - Córdoba. Posiada własną osobowość prawną. Ilość członków - 54. Kapitał - 20.000 pesów. Od 10 lat t-wo opanowane jest całkowicie przez Komunistów. Miejsowa kolonia litewska w Córdoba jest z nim skłócona. Działacze litewscy o poglądach demokratycznych - W. Schultz, J. Meilutis i K. Sadukas zostało z t-wa usunięci. Prezesem jest J. Savickas; sekretarzem - J. Kemeklis. Organ prasowy t-wa "Momentas".

2. Organizacje polityczne: CENTRUM WYZWOLENIA LITWY /Lietuvai Islaisvinti Centras/. Organizacja o charakterze szerszym, do której zgłosiły ~~xxx~~ przystąpienie następujące litewskie t-wa:

a/ Komitet parafjalny Katolików Litewskich, b/ Klub Wileński, c/ T-wo Kobiet w Rosario Vivo/155 członkiń/, d/ T-wo pań i panien katolickich w Bs.Aires /56 członkiń/, e/Tygodnik "Zinios", f/ T-wo "Mendog" z Berisso.

Prezesem Centrum jest Ignacy Padwalskis, z zawodu krawiec; z przekonania -chrześcijański demokrat, sekretarzem-Jurgis Gilvydis, nacjonalista, prezes Klubu Wileńskiego.

Organizacja została założona z inicjatywy Józefa Nakutis, redaktora proniemieckiego pisma "Ausra". Obrady odbywają się w lokalu poselstwa litewskiego przy ul. Gerrito 1493. Na zebraniach obecny jest poseł litewski. Z demokratów litewskich nikt do Centrum nie należy z powodu złych stosunków z posłem.

KOMITET POMOCY DLA LITWY /Lietuvai Gelbeti Komitetas/ a Siedziba przy ul. Bcego 737, Bs.Aires. Organizacja demokratyczna, propagująca ideę niepodległości litewskiej i nastawiona krytycznie w stosunku do Niemiec i do Sowietów. Liczba członków - 32. Prezes Kózef Bukevicius, inżynier agronom, sekretarz - Konstanty Norkus, redaktor "A.L.Balsas".

KLUB WILEŃSKI /Vilniaus Klubas/. Nieliczna organizacja o charakterze nacjonalistycznym i proniemieckim. Liczba czynnych członków - ok.10. Organ prasowy - "Ausra". Klub utrzymuje stosunki z poselstwem litewskim.

LITEWSKI TEATR LUDOWY /Lietuviu Liaudies Teatras/ - organizacja o charakterze pozornie artystycznym i kulturalnym, lecz w gruncie rzeczy politycznym. Opanowana całkowicie przez komunistów. Liczba członków -314; są to sami komuniści. Organ prasowy - "Momentas". Siedziba centrali: Bs.Aires, Rincon 1141. Posiada sekcje lokalne, których głównym zadaniem jest zbieranie pieniędzy na pomoc dla Rosji. Część zebranych pieniędzy idzie przypuszczalnie na finansowanie organu komunistycznego "Momentas".

PRASA LITEWSKA

"Argent Lietuviu Balsas" / Głos Litwinów w Argentynie/- najstarszy organ litewski w Ameryce Łacińskiej; ukazuje się ponad 15 lat. Jest organem najbardziej poważnych towarzystw litewskich: "Litewskiego Centrum", "Zjednoczonych Litwinów" o "Proletariusza" /p.Wyż./ Adres: Bs;Aires, Boedo 737, tel.451018. Drukowany jest w drukarni miejscowego "C.N.Kurjera Polskiego" Nakład: rzekomo 7.000 egz. Wydawca: Franciszek Ożynskas, redaktor-Konstanty Norkus, najpoważniejszy litewski dziennikarz w Argentynie. Kierunek pisma demokratyczny. "Balsas" stoi na stanowisku całkowitej niepodległości Litwy, atakując zarówno Niemcy jak i Sowiety. Polski w ostatnich czasach nie atakuje, a w czasach poprzedzających nawiązanie stosunków dyplomatycznych polsko-litewskich, robił to dość ogłędnie. W sprawach wewnętrznych Litwy stoi na stanowisku, że właściwym przywódcą narodu litewskiego jest były prezydent Grinius, a nie "faszysta" Smetona. Z miejscowym poselstwem litewskim stosunków nie utrzymuje.

"ZINIOS" /Wiadomości/ Obecnie organ katolicki. Siedziba: Pineyro /przedm. Bs.Aires/ ul. Chile 323, tel.20.8407, wydawca: Kazimierz Kliuga. Wychodzi co tydzień od 13 lat. Jedyne pismo litewskie w Bs.Aires posiadające własną drukarnię. Historia pisma: początkowo nazywało się "Argentinos Zinios", a następnie "Pietu Americos

"Zinios". Nazwa pisma zmieniała się równoległe do zmiany jego ideologii. Początkowo był to organ Socjalistów; następnie na skutek pomocy finansowej rządu Smetony zaczął reprezentować skrajny nacjonalizm i stał się organem szowinistycznego t-wa "Ognisko Litewskie". Obecnie jest organem Ojców Marjanów, którzy w liczbie 7 zakonników przybyli do Argentyny ze Stanów Zjednoczonych i założyli na przedmieściu Pineyro parafję katolicką. OO. Marjani nie uznają jednak oficjalnie "Zinios" jako swego organu; m.in. zaprzeczyli oni temu publicznie w korespondencji, przesłanej do pism litewskich w USA. Drukarnia pisma, wartości ok. 20.000 pesów, została zakupiona przez Kliuga za pośrednictwem duszpasterza kolonii litewskiej ks. Janilionis. Skąd ten ostatni wziął pieniądze - niewiadomo. Ks. Janilionis nie cieszy się poważaniem wśród kolonii litewskiej. W swoim czasie był on więziony w Bs. Aires, poczem wyjechał do USA, skąd powrócił przez Rio de Janeiro.

Poseł litewski w Argentynie dr. Kazimieras Grausinis drukuje swoje komunikaty w "Zinios", gdyż nie chce mu ich umieścić żadne inne pismo litewskie.

"Zinios" atakował b. ostro poprzedniego posła litewskiego Jonasa Aukstuolis, który miał żądać sprawozdania finansowego z udzielonych pismu dubwencji.

"MOMENTAS"/Moment/ - organ komunistyczny. Siedziba: Bs. Aires, Goncalvez Diaz 1073, tel. 21-1040. Wydawca: spółdzielnia litewska "Talka" Redaktor: Klimavicius, poeta; pisze pod pseudonimem Biednas. Administratorzy: Sumakeris, A. Aukstuolis, Dijokas i Siustis; stoją oni pod zarzutem drobniejszych malwersacji finansowych. Historia pisma "Momentas": Zostało założone przed 7 laty przez dawnych wydawców tygodnika lewicowego "Rytojus", zamkniętego w swoim czasie przez rząd gen. Uriburu. Poprzednio ukazywało się ono co tydzień, obecnie - wobec cofnięcia ulgowej taryfy pocztowej - co 15 dni. Zmiany w składzie redakcji następowały b. często. Większość redaktorów nie znała i nie zna dobrze języka litewskiego. Pismo zamieszcza głównie przedruki z litewskich organów komunistycznych w USA: "Laisve" /Wolność/ i "Vilnis"/Fala/. Miejscowe artykuły redakcyjne poświęcone głównie propagandzie na rzecz pomocy finansowej dla Rosji Sowieckiej oraz polemikom z "A. LaBalsas" Ostatnio zakazany przez władze, co spowodowało zmniejszenie nasilenia komunistycznego. Ustąpiła również zbiórka pieniędzy na pomoc dla Rosji, a to nasutek nadużyć, jakich dopuszczali się redaktorowie "Momentas". Po dokonanej reorganizacji, jaka się obecnie odbywa, ruch komunistyczny prawdopodobnie wzrośnie. Komuniści zamierzają "odczepić litewskiej litewskie organizacje od słowiańskich", gdyż ma to odstraszać wiele lewicowych elementów litewskich.

"MUSU DIENOS"/Nasze Dni/ - drugi organ komunistyczny o znacznie mniejszym znaczeniu niż "Momentas". Adres: Bernal FCS, Arcenales 14. Redaktor: Piotr Ciucelis - człowiek bez wykształcenia i alkoholik. Pieniądze na wydawnictwo dawał pierwotnie dr. Jonas Eitutis, a obecnie daje je niejaki Lebedniskas, doniedawna członek partii komunistycznej, robotnik fabryki tekstylnej i właściciel małego domku, w którym mieści się redakcja i administracja. Pismo drukowane jest na powielaczu; nakład - 500 egz. ilość stron 16. Pierwsze numery pisma nosiły charakter wyraźnie komunistyczny; obecnie tendencja ta została nieco zamaskowana. Stara się ono przyciągnąć czytelników

ników przy pomocy beletrystyki i ataków na poselstwo litewskie i niepopularnych członków kolonji.

"AUSRA" /Zorza/ - Organ nacjonalistyczny i prohitlerowski. Adres: Bs.Aires, Monasterio 1517, tel. 21-2620. Wychodzi co 15 dni. Wydawca i redaktor: Józef Nakutis, b. prezes nacjonalistów litewskich w Argentynie. Ożeniony jest z Niemką litewską; posiada własny domek; pracuje jako mechanik u Siemens. Współpracownicy: Władysław Weselauskas, b. student Uniwersytetu w Kownie, był kierownikiem "Ogniska Litewskiego", utrzymywanego przez rząd prez. Smetona; próbował organizować bez powodzenia litewską partję faszystowską. Posiada kontakty z Seccion Especial policji argentyńskiej, z poselstwem niemieckim i z nacjonalistami argentyńskimi. Simon Dulknys, zam., w Berisso; przez pewną część kolonji litewskiej uważany jest za szpiega niemieckiego; jest bratem pułkownika litewskiego, znanego zwolennika Waldemarasa. Bronius Savickas - b. kierownik szkoły litewskiej w Montevideo. "Ausra" zajmuje pozytywne stanowisko w stosunku do wszystkich posunięć Niemców w Ostlandzie. Dotychczas ukazało się kilkanaście numerów tego pisma.

KONTAKTY Z ZAGRANICĄ:

1. Litewska Rada Narodowa w Nowym Yorku utrzymuje kontakt z następującymi czynnikami litewskimi w Argentynie:

a/ Centrum Wyzwolenia Litwy, b/ Komitet Pomocy dla Litwy, c/ Tygodnik "A.L. Balsas".

Rada pragnęłaby, ażeby wszyscy Litwini w Argentynie zjednoczyli się dokoła Poselstwa Litewskiego w Bs.Aires, jednakże nie chcą pójść na to demokraci i znaczna część katolików ze względu na niechęć do osoby dr. Grausinis.

2. Katolicy litewscy utrzymują kontakt z bratnimi organizacjami w USA oraz z Litewskim Biurem Prasowym w Nowym Yorku.

3. Prasa komunistyczna utrzymuje kontakt z litewskimi organami komun. w USA - "Laisve" i "Vilnis".

4. Korespondencja Litwinów argentyńskich o ile jest tajna odbywa się za pośrednictwem Poselstwa Litewskiego. Poseł Grauzynis nie posiada wprowadzić własnej poczty kurjerskiej, jednakże dzięki dobrym stosunkom z episkopatem, a zwłaszcza z k. kardynałem Copello, ma możliwość wysyłania poczty za pośrednictwem argentyńskiego MSZ do argentyńskiej ambasady w Waszyngtonie, która następnie ekspedjuje ją dalej. Przeważnie jednak korespondencja odbywa się zwykłą pocztą lotniczą.

STOSUNKI POLITYCZNE:

Nacjonałisci litewscy w okresie przedwojennym szli mniej więcej razem, Obecnie podzielili się na dwie grupy: przywódcy - jak Nakutis, Weselauskas, Savickas i Dulksnys - popierają Hitlera, a reszta przeszła przeważnie do katolików.

W Bs.Aires przebywa dziennikarz litewski Kazimieras Cibiras, używający pseudonimu Verax i pisujący do El Pueblo /dziennikarz katolicki/ oraz do Criterio /tygodnik OO. Jezuitów/. Jest to przypuszczalnie agent niemiecki, który udaje wielkiego katolika i któ-

ry zdołał pozyskać zaufanie kleru argentyńskiego. Uciekł on z Litwy do Niemiec w 2 miesiące po okupacji kraju przez Rosję i bez wielkich trudności dostał w 1940 r. wizę argentyńską. Przez 8 miesięcy siedział w Lizbonie, po przyjeździe zaś do Bs.Aires rozpoczął współpracę z posłem Graużynisem. Posiada stosunki z miejscowymi Niemcami i otrzymuje stale serwis Transoceanu.

Katolicy w większości dążą do porozumienia z Socjalistami i dyskutują wraz z nimi kwestję dotyczące przyszłości Litwy. Możliwość porozumienia z Polską nie wyklucza i dyskutują często na łamach prasy kwestję wileńską, jako jedyną przeszkodę do porozumienia polsko-litewskiego..

Poselstwo Polskie w Bs.Aires rozpoczęło akcję na odcinku litewskim, której instrumentem miał być m.in. red. Konstanty Norkus. Akcja ta narazie utknęła. W miejscowej prasie polskiej /"C.N. Kurjer Polski"/ ukazały się w tej sprawie 2 artykuły. Nastawienie posła Graużynisa do Polski jest negatywne. Utrzymuje ob bliski kontakt z miejscowymi Ukraińcami; w rozmowie z nimi zareagował on w następujący sposób na artykuł w prasie polskiej "Litwa ma głos": "Co tu Litwa ma gadać? Niech Polacy powiedzą - oddają Wilno czy nie?...

Akcję nad rozbudową życia katolickiego wśród kolonji litewskiej prowadzą obecnie OO. Marjani na czele z ks. Jakaitis, przybyli ze Stanów Zjednoczonych. W stosunku do prez. Smetona zajmują stanowisko krytyczne i nie pragną utrzymywania z nim kontaktów.

Demokraci, wraz z częścią katolików akcentujący najmocniej konieczność przywrócenia całkowitej niepodległości Litwy, są zdezorientowani i nie bardzo wiedzą, w jaki sposób da się to osiągnąć.

Poselstwo Litewskie. Jak zostało zaznaczone wyżej - jest ono b. niepopularne wśród kolonji litewskiej. Posłowi zarzuca się z jednej strony przyjaźń dla Smetony, a z drugiej strony - że publikował on komunikaty rządów litewskich już w czasie okupacji sowieckiej.

W zasadzie dr. Grausinis zachowuje narazie rezerwę i nie angażuje się zbyt w kierunku reprezentowany przez posła litewskiego w Waszyngtonie.